

DOMOVINA.

TEČAJ III.

LIST 2.

Ilirija, vstani!

Po vseh časnikih gre to dni novica, ki jo je „Wanderer“ prvi zabrusil po svetu. Piše se namreč „Wanderer-ju“ iz Trsta tako: „Občine okolice Tržaške so poslale pred nekimi tedni ministerstvu prošnjo za ločenje okolice od mesta. Ta prošnja ni še rešena. Vzrok temu, da se rešitev odloga, je v zvezi z nekim načrtom (projektom), ki se v vladinih krogih resno preudarja. Ne gre—kakor pravijo—ni za več, ni za manj, nego za to, da se ustanovi zopet „kraljestvo Ilirija“, kakor je bilo nekdanj. Ustanovil je bil prvi to kraljestvo Napoleon I. z dekretom od 14. oktobra 1809. Dekret Napoleonov se glasi tako-le: „Okrog Belaški, Krajsko, Istra, Reka, Trst, deželo, znano pod imenom Primorsko, in vso, kar je na desnem bregu Save nam v last prepuščeno, dalje Dalmacija s svojimi otoci, naj se kličejo v prihodnje „ilirsko deželo.“ Ozneje so pridružili Iliriji celó še en del južnih Tirolov, ki ga je bila prepustila Francozu Bavarija. L. 1816 je prišla Ilirija kot kraljestvo zopet pod Avstrijo in so mu v-družili l. 1825 tudi Celovski okrog.“ Tako Tržaški

Podlistek.

Zgodovina centralnega bogosl. semenišča

Goriškega

od l. 1818 do 1868. *)

(Posnetek iz škofjskega lista Tržaškega).

Cesar Jožef II., ki je bil dal zapreti staro Goriško semenišče od l. 1758, je bil umrl, ali zaradi ljutih vojak proti koncu preteklega in v začetku tega stoletja ni bilo misliti na to, da bi se bila duhovnišnica in bogoslovsko učilišče v Gorici vnovič ustanovila. Kakor hitro pa se je bil povrnil Evropi mir, začel je cesar Franc I. resno premišljevat, kako bi se ne le v političkem oziru Gorica na novo uravnala, temuč tudi, kako bi se javnemu nku pot ugledila. Z narv. sklepom od 23. dec. 1814 je naznanil, da se imata vpeljati v Gorici ne le modro-in bogoslovsko učilišče, tem več, da se ima napraviti tudi centralno semenišče, ki bi imelo imeti prostora za kakih 100 vzrejanecv. Škofijstvu je bilo naročeno, naj bi se dogovorilo s c. k. okrožno oblastjo (s kresijo) ter povedalo: 1.) ali je v Gorici kako poslopje, in kakšno, v katero bi se dali spraviti omenjeni učilišči, modroslovsko in bogoslovsko? in 2.) ali je kaj premoženja v ta namen, da se verski zalog pre-več ne obteži?—

Prvemu vprašanju je odgovorilo škofijstvo: Za filozofijsko učilišče je v gimnazijskem poslopju dovolj prostora; za bogoslovsko semenišče pa da ni primernejšega poslopja, ko nekdanja duhovnišnica. Drugič: Lastnega premoženja da ima staro semenišče 78 672 gold in 51 kr., kterege kapitala letne obresti znašajo blizo 2 tisuč goldinarjev; povrh teh dohodkov bi se lahko vpeljal „alumnatikum“ (to je, doneski, ki bi jih imeli plačevati duhovni), kakor v Ljubljani, v Gradcu in Celoveu.

Vlada se je brz obrnila v Gradec, Ljubljano itd. ter hitela pozvedavati, kako se tam alumnatikum plačuje in sploh kakšne da so oskrbovavne razmere; obrnila se je tudi na vse škofo, katerih vzrojanci bi imeli hoditi v goriško semenišče ter hotela vedeti, koliko bi zamogle njih škofije za skupno gor. semenišče donasati. Prihajali so med tem v Gorico po gostem vladini pooblaščenici, da so vse pregledavli, staro semenišče, kapelo itd., in se prepričali, česa treba.

(Dalje prih.)

*) Zgodovino starega semenišča je prinesla „Dom“ v lanskem tečaju. — Kar zdaj prinabamo, je sosed od takajšnj prof. bogosl. slavnoznanca gosp. Štef. Kocancić Vr.

„Wanderer“ jev dopisnik. Obsegalo bi to kraljestvo ilirsko čez 825 □ milj in 2 milijona 180 tisuč stanovavcev, večidel Slovanov, in to je neki vzrok, da se zdaj ta projekt protehtava. Namen mu je, napraviti tako skupino, da bi v njej slovanški živeli pravagaval italijanskemu nasproti, kateri ima zunaj državo svoje težišče.

Vsi slovenski časnikl so se razveselili te vesti in so zadovoljni s tem načrtom, to da majajo z glavo, čeh, da ni verjetno, da bi sodanja Slovanom neprijazna vlača na kaj takega mislila. Kdo ve? Znabiti, da ni tako neverjetna ta reč, kakor mi mislimo. Zahodnje nebó avstrijsko ni brez vseh znamenj, ktere kažejo, da vnanj nemogoč ni omenjeni projekt, dasi ne v „Wanderer“ jevi podobi. Nam se to neverjetno zdi, da bi imele spadati tudi Reka in Dalmacija *) h kraljestvu ilirskemu v tem, ko vse meri na to, da se to dve deželi zatrdno ogorski kroni prepustite. Čudno se nam zdi tudi to, da, če ima že Koroška spadati k Iliriji, zakaj ne tudi južna Štajarska? Ali bo našim državnikom na vekomaj veljalo: Divide et impera? In res to je edino, nad čemur se po pravici spoddikajo vsi Slovenci in sosebno Štajarci, da bi imeli ostati, namreč, štajarski Slovenci zunaj Ilirije. Pri vsem tem pa je „Slov. Narod“ sprejel Ilirijo kot „dobro“ na mestu „naj boljšega“ (Slovenije), kot prvi korak k zedinjenju vseh Slovencev, v istem zmišlu, kakor se je o tem govorilo že v posvetu slovenskih prvakov v Ljubljani l. 1866, o katerom je „Dom“ v lanskem tečaju obširniše govorila. Škoda res, da se ni ta načrt že takrat vresničil. Kje bi bili zdaj z utrjevanjem hvalevredne ideje, ki jo hoče vlada zdaj s svojim načrtom doseči, ko bi se bila Ilirija takrat ustanovila? Bog hotel, da ni p. išla, kakor mnogo družib, tudi ta dobra idea—prepozno!

Il koncu naj posnamemo še iz nekega dopisa iz „Savinske doline“ 9. t. m. v „Triglav“-u te-le vrste: „Če je res, da se v vladinih krogih ta projekt resno pretresa, morala bi ta velika idea srčno veseliti vsacega pravega avstrijskega rodoljuba, kateri se ne da voditi kakoršnim bodi sebičnim skrivnim mislim. Sosebno pa bodemo mi Slovenci na spodnjem štajarskem vresničevanje to misli s polnim sočutjem spremljali in vse žile napenjali, da z besedo, s pisanjem ali djanjem pripomoremo, da postane ona resnica. Vresničenje te ideje bi bilo prvo veliko dejanje, s katerim bi se smeli ponasati naši vladni možje, kajti s tem bi dokazali, da si hočejo z zedinjenjem vseh slovenskih pokrajin v eno krepko administrativno celoto napraviti zanesljivo, nepremagljivo trdnjavo proti življu italijanskemu, kateri zmira predrznjeje postopa. Ta element je sicer na Primorskem in v sosednih mu deželah po številu v manjšini, vendar pa, ker je vsa kupčija v njegovih rokah, in ker se ponasa z blagostanjem, ima vse, kar počne, mogočen in gospodujoč vpliv; vse gibanje in delovanje njegovo veseli sicer naše nikdar site južne sosede, pa ne, da bi zadostovalo rodoljubju avstrijskemu. Veča ko bo trdnjava, ki se hoče narediti, več enakih (homogennih) elementov ko se va-nji združi, tem močnejša bo na znotraj in na zunaj, zlasti, če se stori, da bodo zadovoljni Slovenci, če se izpolnijo pravične želje njim, ki so Avstriji in cesarju vsikdar naj zvestojše vdani; želje, ki so jih že tolikokrat slovesno razodeli. Čuditi se moramo torej že danas, kako so mogli pri tem projektu na nas štajarske Slovence pozabiti. Nismo li na taborjih v Ljutomeru in Zaveu dovolj glasno izrekli, nismo li v prošnjah 102 občin razločno naznanili goreče svoje želje, da samo le s tem bode našim narodnim in materijalnim zahtevanjem ustrezno, ako bomo s sorod-

*) Po novepi sporočilih v raznih časnikih ima ministerstvo že napraviljen odgovor na interpellacijo že pred Božiči v poslanski zbornici zastrel Dalmacije sprožene. Gladil da se bode odgovor tako, da polokaj Dalmacije je že ustarno določen, t. j. da Dalm. ostane združena s Celjstanojo. Vr.

nimi brati združeni in le po tem zedinjenji da bode-
mo zopet lepo mirno živeli z nemškimi svojimi sosedi,
kterim ni zdaj nič mar za nas, in ki hočejo le go-
spodovati nad nami? Slovensko Štajarsko obsega okoli
102 □ milj s 400.000 stanovavci, ter se dašč tje čez
Dravo razprostira. Ko bi se ta naša dežela združila s
kraljestvom Ilirijo, obsegalo bi potem to kraljestvo čez
927 □ milj in štelo 2 mil. 580 tisuč stanovavcev. To,
da so nekteri kraji, ki jih ne moremo imenovati dru-
gače, nego gnezda odnarodnikov, zoper zedinjenje v-
seh slovenskih pokrajin protestovali, in da je protosto-
valo tudi neko društvo, kterega glavni cilj pa ni dru-
zega ko šopirjenje (Escothascherel), mora izginiti ka-
kor mirlai mehuroi v zraku vpričo nove razdelitve in
uravnave dežel, ktera je iz državnih ozirov potrebna;
saj to bi moralo tem ošabnim nemškutarjem vendar
biti že jasno, da zidajo svoje prihodnostne gradove le
na pesek. Na slovenskem Štajarskem prebivajo Sloven-
ci, družega plemena (naroda) tod ne poznamo, in tiste
nektere osebe, ktere se tu izkazujejo, bodi kot vsiljen-
ci in sleparji, bodi kot renegati, izginjajo izpred naših
oči, kakor ničle, s kterimi ne bomo nikdar računili. K
zadnjemu moramo dotičnim vladinim organom (ki so v
„ilirskim kraljestvom“ pečajo) še prav gorečo pripo-
ročiti, naj bi globoko preišljevali „Zemljevid sloven-
ske dežele“, ki ga je l. 1864 izdal gosp. Pot. Kozler“

Trst in okolica Tržaška.

(Dolge.)

Svoje poskušnje, da bi spravili okolico pod se,
začeli so Italijani v Trstu že l. 1860. Po nesrečni voj-
ski l. 1859, potem ko si je bilo novo italijansko kra-
ljestvo, rekel bi, naskokoma pridružilo Neapolitansko,
Sičilijsko, Toskano, Modeno, Parma in dober del Pape-
žove države, in ko se je Garibaldi-ju sanjalo o novih
pridobitvah in ko je priprave delal za prekmorsko voj-
sko, menili so prenapetoži Tržaški, da je prišla vrsta
na-nje, in da bi bili Garibaldi-u njegova podvzetja po-
lajšali, so poskusili napraviti razpor med okoličnim ba-
talionom in vlado. Ponudila je k temu vlada sama pri-
liko dobrodošlo; kajti bilo je ravno o tistem času, ko
je zahtevala (vlada) od oboroženih okoličanov vojaško,
nerodno sestavljeno prisego, kakoršne niso popred nikoli
opravljali. Opravilniki (agenti) italijanske stranke so
znali en del okoličanskega batalijona preveriti, da misli
vlada, kakor hitro prisežejo, z njimi ravno tako ravnati,
kakor da bi bili oddelek prave (mobilne) armade, da
jih pošlje torej tudi čez meje okoliške v Italijo, ali ka-
mor bodi. To je kmete osupnilo in omamilo. Tisti dan,
ko so imeli iti v Trst na razgled (musterung) in pri-
sego opraviti, so jim šuntavci v nekterih krajih plačali
piti ter jih podpihivali in jim vsake sorte reči štulili.
Nasledok je bil, da so se v dveh kompanijah—še pre-
dno so prišli tje, kjer je imel biti pregled—take ne-
rodnosti in vpornosti godile, da so viši kar odpovedali pre-
gled, da ne bi se še kaj hujšega pripetilo. Ščasoma se
je izbila kmetom iz glave napačna misel, ktero so jim bili
vsilili podpihovavei, in spravili so jih zopet na prave pot.
Poskušnja, narediti razpor med vlado in okoličani, se
torej ni sponesla; Lahoni so jo pa le odložili, nikar
opustili.

Ko se je l. 1866 začela nesrečna vojska proti
Prusiji in Italiji, prikazali so se v okolici vnovič itali-
janski opravilniki (šuntavci) iz Trsta, in so si prizade-
vali kmete s prigovarjanjem in mnogoterimi obljubami
k nezvestobi zapeljati. Kmetje pa jih niso marali po-
slušati, v nekterih krajih so jih otepane domu poslali.
Vendar pa ni bilo še konec poskušinj, kmečke ljudi
pri municipiju za namere ultra-italijanske stranke pri-
dobiti, toda so agitatorji previdnejše in zvičajnejše ravnali.
Pri vsem tem je okolica svojo lojalnost (zvestobo
do Avstrije in cesarja), obvarovala in razpor med me-
stom in okolico se je razvijal od dne do dne bolj; mr-
zenje Lahonov je postalo s časom srd in sovraštvo, ki
se je pokazovalo po mnogoterih preganjanjih in na-
gajanjih, dokler ni prišlo zadnjič do dogodkov meseca
julija l. l.

To pa niso bili edini vzroki razpora med mestom
in okolico. Okolica se je pritoževala že poprej o raznih
priložnostih zoper municipi (mestno gosposko) v Trstu;
nanašale so se pritožbe na administrativne, finančne in

jeziške stvari, češ, da dela municipi z njimi prav ka-
kor mečeha. Pred letom 1849 je bilo sestavljeno mestno
starešinstvo (svetovavstvo) iz 30 udov, kteri so se v občo
in direktno volili, tako da je bila okolica, ktera je štela
kakih 2000 volivcev memo 3000 mestnih volivcev, ve-
liko na boljsem, nego danas. Tako se je bilo l. 1849 usre-
čilo, da so, ker so okoličani vsi (kompaktno) volili,
prišli v mestni zbor možje, kterih večina je bila Av-
striji vdana. Z ustavo (mestnim statutom) od l. 1850
so jo ona razmera celó predrugačila. Mesto je dobilo
po novi ustavi nar boljji del (Löwenanthell). Sedanje
m. starešinstvo je sestavljeno po novem statutu iz 54
starešin, kterih ima pravico voliti mesto s svojimi 3000
volivci 48, okolica z 2000 volivci pa le — 6! Da so
okolični starešine, kedar koli gro glasovati za kaj tace-
ga, kar sega v razmere med okolico in mestom, vselej
v manjšini, je jasno samo po sebi. Da bi bilo mestno
starešinstvo, ktero se toliko opira na narodne pravice
Tržaške, da od namestništva nikakih nemških dopisov
prejemati noče, vsaj tudi narodnemu čutju okoličanov
priznanašalo, nikoli ne bi bil prišel razpor do tiste sto-
pinje, na kteri ga vidimo danas; ali okolica dolži mu-
nicipi, in to po pravici, da on slovensko narodnosti
ne spoštuje, da mestni magistrat še onoga uradnika
nima, da bi slovenski znal, ter da pošilja v okolico
skor samo italijanska oznanila, it. razpise itd., kterih
sploh nihče ne razumó. Dalje toži okolica, da razon ne-
kih dvorazrednih kmečkih šol, v kterih se slovenski o-
troci le za silo brati in pisati učó, nobenoga družega
učilišča nima. Samo v bližnjem obmestju, kteromu je
dal municipi imo „Contrado suburbano“ in ktere je
nekako z mestom združil, so glavne šole, toda čisto
italijanske, kakor srednje šole v Trstu, v ktere morajo
okoličani pošiljati svoje otroke, da se tam poitalijanu-
jejo in učijo sramovati se svoje narodnosti. Okolica je
prosila, naj bi se ji napravila četverorazredna sloven-
ska normalka, a municipi se ni ozrl na to prošnjo.

(Dolge prih.)

Ogled po svetu.

Konferencija v Parizu se je pričela 9. t. m. ob
4 u pp. je bila prva seja. Grški poslanec hoče imeti
evako pravico določevavnega glasovanja, kakor poob-
laščenci družih vlad; ti pa mu hočejo dovoliti le to,
da naj ima pravico, samo kaj svetovati. Dalje je kon-
ferencija sklenila, turški vladi naročiti, naj svojega ul-
timatuma ne izvršuje, dokler ne bo konferencija skle-
njena; tako se je tudi grški vladi pisalo, naj bi, med
tem ko konferencija zboruje, nič zoper Turka ne poč-
la. Ni dvomiti, da se oba razporuika volji konferencije
podvržeta, da pa od njih sklepov proveč ne pričakuje-
ta, kaže med drugim to, da išče Turk denarja na po-
sodo—za vojsko, ko bi se vendar le imela vneti vkljub
konferenciji. — Omenimo naj še to, da zboruje konfe-
rencija prav v tisti dvorani, v kteri se je sklepal mir
leta 1856.

V Trstu je bila 11. t. m. pri deželni sodniji koneč-
na obravnava zoper Goričana Karola Blažič-a, tiskar-
skega stavca, zaradi petard, kteri je položil 18. avgusta
(cesarjevo rojstvo) v veži Stabile-nove hiše, na Trav-
niku, (kjer je društvo „Concordia“) in 22. avgusta
(začetek deželnega zbora) v Veliki cerkvi, v neki spo-
vednici. Obdolžen je bil pregreška motenja javnega
miru (§. 65 a Kaz. Zak. in člen II. post. 10. dec 1862
št. 8) in motenja vere (§. 122 b., 123 Kaz. Zak.). Ob-
sodili so ga za 4 leta otre ječe, ki se ima še bolj pooj-
striti s posameznim zaporom skoz 8 dni konec vsace-
ga polletja. — Bl. je živol nekaj časa v Vidmu, kot
goriški izseljenec, in je že tam marsikaj storil, kar je
bilo gledó Avstrije velika izdaja; vsled poslednjega
cesarjevega pomiloščenja političkih prestopnikov je pri-
šel nazaj v Gorico, pa le nadaljevat, kar je v Vidmu
delal. „O. T.“

— Prihodnjo nedeljo, 17. t. m., se odpre nova
čitalnica v Skednjem (Servola) pri Trstu (predsednik
Fr. Cegnar). Dvajset primerno ozaližanih ladij popelje
z mōla Kluč-a goste v Skedonj.

— Okolični batalijon ostane tudi po novi vojni
postavi, toda bo drugače uravnan; oficirje dobi iz ar-
made.

Is Ljubljana. Vrednik „Triglav“-ov, g. Pet. Grasselli, ima te dni iti v zapor, ker je v tiskovni pravdi zapadel kazni; Dunajski „N. fr. Pr.“ se piše iz Ljubljane da ga bo namestoval pri vredovanju pisatelj Alsovac.

— Politično društvo bo imelo 20. t. m. zopet občan zbor. Razgovor bude o direktnih volitvah za državni zbor; o vlad. predl. zastran prenaredbe gruntnih in hišnih davkov. Predložijo se tudi zboru na ogled obrisi za Vodnikov spominak.

Na Ogerakem je že zdaj živo gibanje zaradi volitev za zbor. Vsi voditelji strank hitijo razvijati pred volilec svoje polit. programe. Vse se vrti v teh programih krog porazumka z našimi deželami. Deakovi in Andrasey ovi ga imajo za dognane reči, so ž njim zadovoljni in hočejo, da naj ostane vse kakor je; levoniki pa pod vodstvom Kplomana Tisza-o, Madarasz-a in Ghyezy-a delajo na vse kriplje, da bi njihova stranka zmagala in večino imela v novem zboru, in sicer zato, da bi zamogli potem ovrči Deak-ov porazumek, in ogersko kraljestvo popolnoma neodvisno storiti, tako, da ne bi ga vezalo nič drugega na naše dežele, nego osebno cesarjeva (kraljeva). Oni merijo na tako imenovano „osebno združbo“. Vendar pa se Ghyezy nekako bolj na Deak-ovo stran nagiba.— Deakovi se nadjajo, da zmorejo oni.

Na Hrovaškem bo poveljni jezik pri deželni branbi hrovaški.

Vnanje države.

Po vsi Italiji je zlasti kmečko ljudstvo jako razkačeno zaradi neke nove postave, ki je z novim letom moč zadobila. Ta postava je tista, po kateri morajo mlinarji nov davek od melje plačevati; njim pa, se ve da, ga morajo odrajavati ljudje, ki nosijo k njim mlet. Malo kateri davek tlači tudi nar. uže ljudstvo tako, kakor tu, ker brez moka tudi berač biti ne more. Ljudstvo torej povsod zoper vlado godernja. Te nezadovoljnosti so se polastili zvitih opravičniki vseh vladi nasprotnih strank in so kmoto našuntali zoper vlado in tu pa tam tudi zoper mlinarje. Tako so se vzdignili kmetje prvo dni tega meseca v sto in sto krajih zgorju in srodju Italije in so se začeli vpirati novemu davku. Okoli Vidma je bila v kakih 6 krajih (tudi v Butrio-n in Manzan-u tik naše meje) kmečka vstaja, da so morali priti vojaki vpornike pomirit. Nar. grše reči, pa so se godile blizo Bolonje v mesticu S. Giovanni di Persiceto. 3000 kmetov z vilami ali s čemur bodi oboroženih se je vzdignilo 8. t. m. nad mesto; povsod po vseh vaseh so zvonili plat zvona; v mestu so vdrli v municipi (mestne gosposke poslopje) in uradna pisma iz arhivov skozi okna pometali in na trgu sožgali. Na zadnje pa jih je vojaščina razkropila in mnogo polovila.— Vlada zatira vstaje z vso ojtrostjo.

Dopisi.

Is Istre 7. t. m. — Nikar mi ne zameri, „Dom.“, da ti—vem, da prav slabo slovenski—kaj pišem; zakaj moja mila mati me ni učila slovenski, hrvaški, še manj madjarski nemški ali laški, učila me je jezik, kateri je povse zapuščen tukaj v Istriji v šolah, v cerkvi, za kancelije pa se ne govori (11), ni mogoče še.

Ljubi bralce! misliš, da tudi kajkavci, čakavci in štokavci so pozabljeni v kanceliji? *) O, to pa ne. Če prav so nekteri zapustili karniške Alpe in so se tukaj vselili—govoreč: „Anin, dulà che la int no sa fa il so kont“ (Pojdimo tje, kjer ljudje še računati ne znajo) I hoteči pogaziti nas Slovane i računaje več (že), da bo kmalu stvar dokončana; njim je spodletelo, zakaj veliko duhovnikov je v Istriji i zdaj veliko činovnikov, kateri branijo svojo mater—branijo pravičnost, davaje svakemu svojo. — Da! takovih uradnikov nam je bilo treba, kateri znajo v Istriji v dva jezika govoriti, in če kdo enega ne zna, naj se uči. Takovih vrlih dokaže Pazin, Kopar, Buzet, s katerimi sem sam govoril v treh jezikih. Tisti, kateri so iz rečenih Alp s cokljami prišli in nekteri pokvarjeni Slavenci bi hoteli ponajveč, da smo vsi Vlahi, pa, sirote, še laško ne znaju.— Nekteri Sloven-

*) Do tu nam ni prav jasen ta dopis.

oi zametavaju svoj—iž in ne, da bi se podpisali kra-devič, tatevič, nepoštenovič, uzimovič, sirovič, podpi-sujejo se krađevi, tatevi, nepoštenovi, uzimovi, sirovi, sirote! obžalovanja vredne, pa da še bolje potrdim, neumnost takih izrod, povem ti še enu. Od nekoga kotarskega kapetana dobi neki glavar B. B. Bürgermeister oznanilo, s katerim se je vabilo, da, ko bi katera žena hotela iti v Trst babinstvo se učiti, naj se oglasi; vabilo je bilo slovenski izrazano, pa kaj stori tisti župan, kateri se tudi na „iž“ piše? Poslal je vabilo nazaj, rekoč: V našem mestu ne zastopi nobeden „schia-vo, parcio si restituisco“ (zato sem je poslal nazaj). Pa voš, ljubi bralce, koliko Lahov stanuje v tistem mestu? v celoj plovnanji? Nobeden! Ali je kdaj pridiga ali nauk laški? Nikoli. Takšnjih spak je zadosti v Istriji.

Drugoč, če želiš, naprej! *) Z Bogom!

Iskron.

Is Pervačine dne 10. januarja. Dolgo časa smo spali, med tem ko so po drugih krajih čitalnice, bral-na društva, ustanavljali Povsod se je narodno gibanje po Goriškem širilo; pri nas pa je bilo vse nekako mr-zlo in mrtvo. Kaj je bilo neki temu krivo? Krivo je bilo to, da nismo pravega voditelja imeli. — Ali za-gotovo moram reči, da naši ljudje niso tako mrzli bili, kakor se je mislilo. Pokazalo se je to B. dan t. m., ko smo se v naši domači šoli zaradi bralnice posvetovali. Vsak je hitel se podpisat v bralnico za blagor, mile naše domovine, z geslom: „Vse za vero in mili naš dom.“ Nič se ni ustrašil stroškov, ki jih bomo imeli. Nabralo se je hitro 30 ulav. Potem smo izbirali začasni odbor. Hitro ko se kaj bolj zdelimo, mislimo spremeniti „bralnico“ v „čitalnico“; **) tam po veliki noči se nadejamo, tisti veseli dan obhajati. — Zdaj pa obrnimo našo stvar na uno plat! Kakor med pšenico luljka rase, tako tudi v naši vasi ni brez nekakšne lulj-ke; ali, da drugi zgled povem, kjer je kaj sladkega in lepega, je gotovo tudi vselej kaj gronkega pelina vmes. Tako je pri nas. Med tem, ko se je naš vrli narodnjak č. gosp. Marka Vales na vso moč prizade-val, narodnost izbuditi, je že neki „nekdo“ sikal stru-pa, ljudi podpihoval, in za norce imel tiste, kateri so se v bralnico vpisali, ter jih veliko s tem odvrnil. In še celo bralnice gospodarju je žugal, da ne smé, ko do konca junija, takih reči trpeti. In ta mož je—občinski starešina!

Ljubi sosodje! ne poslušajte takih mož, saj ne vedó, kaj govorijo in delajo. Mislijo, da, ker so oni brez rodoljubja, morajo tudi vsi drugi taki biti. Ne zimentite se torej za nje, podpirajte novo našo bralnico!

En ul bralnice.

Domači novičar.

(V čitalnici goriški) je bila preteklo nedeljo prva pnatna veselica. Tako bodo enake veselice tudi vse pri-hodnje nedelje pusta; v postu pa se napravite dve gle-diščni igri.

(Telovadsko društvo v Gorici) je ukupilo od g. K. Ritter-ja nekaj zemljišča tik mestnega vrta za 4800 gld., ter misli zidati prostorno telovadnico.

(Varujte se jih!) Slišimo, da se klatijo po vaseh sleparji, kateri ljudem štulijo, da znajo pomagati, da koga k vojakom ne vzamejo, to pa le, da izpulijo iz neumnih ljudi kaj denarja. Verujte, da vas nikdo ne more oprostiti (sfrajati) vojaščine, ko postava.— Ne da-leč od Gorice se je dal te dni nek dopustnik (urlauber), posestnik Ant. F. za 85 gold. in 55 s. opehariti; obe-tal mu je nek slepar, da ga reši vojaštva, ter mu je v ta namen še celo dopustni list vzel.

Terminologia (umetni izrazi) v novi vojni postavi.

Naši časniki že davno marsikaj prinašajo zastran in iz te postave, ali vsak si prestavlja nemške besede, kakor se mu spoljubi. Pa to ni tudi lahka reč, vsak umetni nemški izraz prav in vendar našim ljudem umov-

**) Vselej jako drago, pa le pišite v Vašem narečju, ali kte-rem koli jeziku; vredništvu je vse eno.

*) Kaj ni to vse eno?

no predstaviti, pa tako, da se slovenskemu jeziku ne dela sila. Že biž v naslovu „Wehrgesetz“ smo našli do sedaj vsak hip na drugi slovenski izraz; ta je predstavljal z „brambočna“ postava, uni z „brambena“, ta z „vojaška“ uni z „vojaštvena“ itd. Tako ne sme biti v prihodnje; naša terminologija se mora utrditi in nam biti vsem ista in edina, če ne, bo zmešnjava po časnikih ljudi le motila.

V 1. letošnjem listu je prinesla „Dom.“ neke bistvene določbe novo „vojno“ postavo. Počutili smo se skozi in skozi tiste terminologije, ki se nahaja v vladini slovenski prestavi, ki jo razpošiljajo z Dunaja. Ker vemo, da vodi predstavljane državnih postav slavnoznanca, mojstrska roka ministerstvenoga tajnika g. Cigale-ta, zato smo se njegovih izrazov poprijeli in svetujemo, naj bi jih upotrebevali vsi pisatelji, kedar imajo z vojno postavo kaj opraviti. (L. C. ne zapiše brez pomislika, kar bodi, ampak ima navado, primorjati slov. izraze družih slovanskih narečij terminologijam in posvotovali se z dotičnimi prestavljavci, pa tudi z naj veljavnejšimi slovenskimi jezikoslovci. Torej se smemo na njegovo umetne izraze zanašati. Naj posnamemo tedaj nekaj njegovih izrazov iz prestave nove „vojne postav“ (tako jo C. imenuje.): *Wehrpflicht*, vojna dolžnost (vojni dolžnosti podvržen, pod vojno dolžnostjo stoječ). *Militärisch* vojaški (iz vojak). — *Kriegsmarine*, vojno pomorstvo. *Reichskriegsminister*, državni vojni minister. — *Wehrkraft* vojna moč. — *Wehrhaft*, vojevit.

Iz korenike „bran“ ne jemlje C. družega, nego Vodnikov: „deželna bramba“, „deželni brambovec“, *Landwehr* etc. in pa „deželna bran“ za *Landesverteidigung*; tedaj minister za deželno bran, *Landesverteidigungsminister*. — *Krieg* (bellum)-vojna, (drugo primerne besede res ni Vr.); za to je „pomorska vojska“ *Seekrieg*, ne pa *Kriegsmarine*, ktera bi se lahko imenovala „pomorska armada“, ako počemo rabiti besedo „vojno pomorstvo.“ — *Stehendes Heer*, stojna armada. — *Reserve*, rezerva; *Ersatzreserve*, nadomestna rezerva. — *Linie*, linija; liniji služon (*linienpflichtig*). — *Reservemann*, rezervnik — *Kriegszustand*, število za čas vojske ustanovljeno. — *Stand*, število. — *Landsturm*, črna vojska. — *Bewaffnete Macht*, orožna moč. — *Spezialwaffe*, vojaki posebnega orožja. — *Kontingent*, kontingent ali letno število novincev. — *Freiwilliger*, dobrovoljec. — *Begünstigung*, polahčica, poboljšek. — *Urlaub*, dopust, Urlaub, dopustnik. — *Entlassung* odpust.

Nova je beseda za „*Stellung*“, namreč „stava“ oziroma „stavljenje“. Hrovaški uradniki pišejo že od nekdanj „stavljanje“, ker jim je dov. glagol staviti, in nedov. stavljati; v slovenskem pa ni taka. — Rekrutbo za Rekrutierung lahko opustimo; „nabor“ „novačenje“ je hrovaško. — Po novi postavi je tako, da je, rekel bi, vsacega vojevitega moža lastna skrb, da se postavi pred komisijo, torej: *Stellungsjahr*, stavno leto, *Stellungsperiode*, stavna doba; *Stellungspflicht*, st. dolžnost; *Stellungskommission*, st. komisija; dalje imamo besede: staviti se, postaviti se, priti na stavo, priti pred stavno komisijo itd.; *Stellungsflichtiger*, begun, *Stellungsfucht*, begunstvo. — *Assentieren*, k vojakom vzeti, dati, potrditi (za vojaka). — *Einreihen* vdružiti v armado. — *Nachmann*, nastopnik; *Vordermann*, prednik. — *Controllerversammlung*, prigledni zbor. — *Cadre* ali *Stamm* (po Vuku) stežer (stirps).

Jako je želeli da bi se vsaj teh navedenih besedi no koval vsak po svojem; marveč upotrebujemo jih vsi enako, da se jih ljudje navadijo, kajti ta postava sega ljudem v živo.

Časništvo.

Nismo imeli še prilike do silmal, da bi bili oznanili letošnje spremembe gledé slovenskih časnikov in tistih v nemškem jeziku pisanih (na Slovenskem izhajajočih), ki naše interese zastopajo. Podvizajmo se, storiti to zdaj.

„*Triglav*“ izhaja po novem letu dvakrat v tednu, v manjši, pa lepši obliki; velja za celo leto (po pošti) 6 gold. — „*Primorec*“, političen, podnečen in kratkočasen list, ki se je tudi dal napraviti nov klobuk, izhaja letos samo dvakrat na mesec, in velja po pošti 3 gold. 20 kr. za celo leto. — Meseca februarja bo začel izhajati v Celovcu kratkočasen in podnečen list za

slovensko ljudstvo z imenom „*Besednik*“; izdajala ga bo družba sv. Mohora; vrednik: slovenskemu občinstvu dobro znani gospod (gimu. prof) *Ant. Umek*. Cena mu bo 2:50 za celo, 1 g.; 30 kr. za pol leta. Zlata vredna misel je ta, da se je družba sv. Mohora izdajanja tega lista lotila. — V „*Dom*.“ že naznanjeni novi list „*Kärnthner-Blatt*“ ne izhaja še. — Novi „*Slovenski Glasnik*“, ki ga je „*Dom*.“ tudi že napovedala, bo začel neki izhajati že ta mesec v Mariboru. Štajarski kmetijski list „*Der steierische Landbote*“ bo izhajal poshumal tudi v slovenski prestavi v Gradcu. Mariborski pisatelji niso hoteli prevzeti predstavljajanja, zato je najet prestavljavec v Gradcu. S politiko se ne bo pečal ta list, kakor tudi njegov nemški brat ne več; tako je oznanil „*Der st. Landbote*“ v eni poslednjih številki pretekli leta. Potem takom bo imela Štajarska dvoje slov. gospodarskih časnikov, „*Štajarskega Gospodarja*“ in dosedanjega Mariborskega „*Slovenskega Gospodarja*“, kteremu je vrednik dr. Prolog. — „*Zg. Danica*“ v Ljubljani piše, da, ako se bodo novo ustanovljeno katol. društvo močno razširjalo, je verjetno, da ji bodo treba („*Danica*“) po večkrat na teden izhajati („*Danica*“ una biti namreč glavni organ kat. društva). V ostalih časnikih se ni nič spremenilo.

Borsni kurs 13. t. m. Metall. 60:65; narodno posojilo 65:—; London 119:75; adžjo srobra 117:65 cekini 5:67¹/₁₀.

Žitna cena v Gorici: Pšenica po 2 gold. 45 kr. (sold.) do 2:65 (goriški kaznanik); turšica 1:46; ječmen, delan 2:90; nedelan 1:70; žitl 2 gold. do 2:30; ajda 1:30; oves 1:25. Bela turšica 1:40.

Listnica. G. P. V. v Š. „*Dom*.“ pride iz tiskarnica v petek popoldne dar dalje do 3 1/2 u., in se pred seboj ure so vsi poštni listi na pošti oddani. V saboto je tedaj Vaš list gotovo že v Nabrežju.

Einladung zur Pränumeration auf das in Wien erscheinende politische Wochenblatt „Der Osten.“

Mit 1. Jänner 1869 begann „*Der Osten*“ einen neuen Jahrgang. Durch sein muthiges Eintreten für die wahrhaft österreichischen Interessen und für die Gleichberechtigung aller Völker hat er sich schon bisher einen grossen Leserkreis erworben.

„*Der Osten*“ bringt überdies die interessantesten politischen und diplomatischen Nachrichten, welche aus seinen Spalten die Runde durch alle Journale machen, und namentlich hat er die besten und verlässlichsten Mittheilungen aus dem Oriente.

„*Der Osten*“ kämpft mit Entschiedenheit für den Ausgleich und für die Verständigung mit den Böhmen und Polen, und für die nationalen Rechte der in Ungarn lebenden nicht-magyarischen Völker.

„*Der Osten*.“ bringt politische Artikel und Feuilletons, Original-Correspondenzen aus allen Hauptorten des In- und Auslandes, sämtliche in- und ausländische Nachrichten, volkwirthschaftliche Mittheilungen, Börsenberichte, Cours Notirungen, Literatur- und Kunst-, Theater und Sport-Nachrichten, so dass Derjenige, der den „*Osten*“ abonniert, ebenso gut und noch besser unterrichtet ist, als wenn er mehrere Tagesblätter abonniert hätte.

Ferner beginnt im neuen Jahre die Veröffentlichung von sehr spannenden Novellen und von Biographien hervorragender Persönlichkeiten unseres Vaterlandes (Erzherzog Albrecht, Erzherzog Josef, Cardinal Schwarzenberg, Fürst Sapieha, Graf Beust, Dr. Palacky, Graf Clam-Martinitz, Graf Andrassy, Gräfin Eleonore Kautitz, Dr. Rieger, Fürst Lobkowitz, Baron Anselm Rothschild, FML. Graf Folliot de Crenneville, Graf Adam Potocki u. s. w.).

Bei all' dem kostet „*Der Osten*“ schon mit Postzusendung bloß 1 fl. 50 kr. vierteljährig, 3 fl. halbjährig, 6 fl. ganzjährig!

Wer für uns Abonnenten sammelt, erhält für 6 Abonnenten 1 Gratis-Abonnement.

Wien, im Jänner 1869.

Die Administration des „OSTEN.“

Wien, Pockring, im Gebäude der k. k. Gartenbau-Gesellschaft.